

JOAN F. MIRA

*“Deu ser
per això que,
al llarg de més
d'un quart de segle,
he furgat
per mig Europa
per trobar aquestes
imatges clàssiques
o ingènues,
plenes de veritat
o de deformacions,
il·lusòries,
serenes o brutals,
i sempre fascinants.
Les he buscat
per llibreries de vell,
per mercadets,
anitquaris i fires,
de Londres
a València i
d'Amsterdam i París
a Barcelona, amb
una llarga paciència”*

La cara dels altres. 2

A partir del segle XVI, als ports d'Europa, i des dels ports a tots els racons, comencen a arribar relats, notícies i històries increïbles procedents de parts del món mai no vistes, i de gent mai no imaginades. Notícies potser fabuloses, però amb tot l'aire de ser reals, i sovint acompanyades d'"indis" o altres "salvates" portats i exhibits a manera de mostra. Qui era tota aquella gent inesperada i nova, tan estranyament humana? Com podien els europeus fantasiejar-los o representar-se'ls, en un temps sense televisió, ni cinema ni premsa ni fotografia? En primer lloc, a través de les mateixes narracions dels navegants, militars o missioners. I en segon lloc, més tard, a través de l'estampa: a través dels gravats al coure o a l'acer, de les litografies, o de les edicions il·lustrades dels llibres de viatges. Abans de la fotografia, del cinema i de la televisió, aquells gravats, làmines i estampes feien el paper dels nostres documentals, dels reportatges de premsa i dels treballs de la National Geographic o equivalents. I entre aquests gravats, en forma de llibres o en estampes soltes, els que tenen com a motiu la imatge de les noves gentes de terres exòtiques degueren conèixer un èxit i una difusió especials, només comparables al que ara tenen els documentals sobre pobles i formes de vida que ens ofereix la televisió o els suplementos setmanals dels diaris. És així, a través d'aquests gravats, com a poc a poc es va escampar per les ciutats i pels pobles d'Europa una visió de la humanitat diferent en les seues múltiples formes. Són imatges sovint ingènues, o amb composició "renaixentista" i clàssica, de vegades amb aire d'escena grotesca o fantàstica i de vegades amb un aire idealitzat i romàntic: el dibuixant hi reproduïa, alhora, la seua tècnica i la seua educació estètica, i les notícies i descripcions que li donava l'informant, fóra un mariner, un militar, un mercader o un frare. Amb l'ús de noves tècniques d'impressió, i especialment amb la litografia, la producció d'imatges es va convertir en un procés a gran escala. Com a litografies soltes o, sobretot, com a il·lustracions de llibres, de revistes, enciclopèdies i col·leccions (com la "Bibliotèque des Voyages" o "Le Tour du Monde"), que sovint aprofitaven els dibuixos de les grans expedicions contemporànies o anteriors: viatges de La Pérouse, de Cook, de Levaillant, Mungo Park o Charles Darwin. Més endavant, en la segona meitat del segle XIX, és ben visible la difusió d'un nou esperit "científic", positivista i classificatori: tipus humans, "races", vestits i costums apareixen ordenats i agrupats, formant part de la ciència natural, o de la nova etnografia descriptiva. I llavors arribà la fotografia, i pocs anys després el cinema, i ja va començar una altra etapa i una altra manera de mirar.

Per mi, es tracta d'una història fascinant: la història de com vam construir la cara i la imatge dels "altres", quan no teníem màquines per fixar-la. Potser els nostres besavis dels segles XVIII i XIX hi projectaven també qui sap quines fantasies. No sempre és el "bon salvatge" o el salvatge brutal qui apareix dibuixat: de vegades som "nosaltres" mateixos, amb la cara dels altres. Deu ser per això que, al llarg de més d'un quart de segle, he furgat per mig Europa per trobar aquestes imatges clàssiques o ingènues, plenes de veritat o de deformacions, il·lusòries, serenes o brutals, i sempre fascinants. Les he buscat per llibreries de vell, per mercadets, antiquaris i fires, de Londres a València i d'Amsterdam i París a Barcelona, amb una llarga paciència. Confie que ara, quan ixen a la vista pública, provoquen la mateixa fascinació que a mi no deixen mai de produir-me. La vista pública les pot contemplar en una exposició al Museu Etnològic de València (un museu que jo vaig crear del no res, fa vint anys), i espere que després a Barcelona. I ja que la premsa no en parla, n'he parlat jo mateix.